

DOI: 10.5281/zenodo.1491356
УДК 378 : 372.77] (477)

Бондаренко А. І., к.держ.упр., докторант ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

*Bondarenko Andriy Igorevich candidate of science in Public Administration,
Doctoral of educational-scientific-production center at National University of
Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

MECHANISMS OF ENSURING UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL GLOBALIZATION

В статті проаналізовано основні механізми забезпечення фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації, та визначено необхідність удосконалення податкової системи держави. У зв'язку із цим необхідність виявлення основних напрямків забезпечення фінансової безпеки України, побудови її системи, вироблення методологічних підходів до визначення загроз фінансової безпеки визначили актуальність теми даного дослідження, а також структуру роботи.

Ключові слова: механізми забезпечення фінансової безпеки України, податкова система держави, державне регулювання.

The main mechanisms of ensuring Ukraine's financial security in the conditions of financial globalization and the necessity of improving the tax system of the state are determined in the article. In this regard, the necessity to identify the main directions of ensuring financial security of Ukraine, building its system, developing methodological approaches to identifying threats to the financial security have defined the relevance of the topic of this study, as well as the structure of this work.

Keywords: mechanisms of financial security of Ukraine, tax system of the state, public regulation.

Постановка проблеми. Можливості досягнення й підтримки державного регулювання забезпеченням фінансової безпеки залежать від структури й рівня розвитку фінансових відносин, тому в рамках системи забезпечення фінансової безпеки повинен бути використаний механізм запобігання фінансової небезпеки. Даний механізм державного регулювання необхідно розробляти стосовно до кожної окремої країни, безумовно компліюючи методи, індикатори і т.д. Механізм повинен поєднувати елементи аналізу й заходів політики в забезпеченні фінансової безпеки, що дозволить державним органам оцінювати фінансову безпеку на основі макроекономічних, бюджетних і грошово-кредитних індикаторів, інформації про фінансовий ринок і даних,

отриманих у результаті проведення моніторингу фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення державного регулювання фінансової безпеки в умовах глобалізації є неопрацьованою в наукових дослідженнях і згадується в літературі досить рідко. Увага вчених концентрується насамперед на проблемах економічної безпеки держави та нації.

Дослідженню генезису, сутності й сучасного стану різних аспектів забезпечення державного регулювання фінансової безпеки присвячені роботи вітчизняних авторів [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз механізмів забезпечення фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення фінансової безпеки України доходної частини державного бюджету необхідна ефективно функціонуюча податкова система, тому що більша частина доходів утворюється за рахунок податкових вступів. Тому саме податки є найважливішим об'єктом і напрямком функціонування будь-якої національної держави, основним фактором розвитку, ефективності діяльності всіх ланок економіки, а також формуючими фінансові відносини держави з усіма суб'єктами фінансових відносин. Крім того, податкова система має широкі потенційні можливості для запобігання погроз фінансової безпеки країни.

Основна функція податкової системи - забезпечувати достатній обсяг ресурсів для фінансування видатків бюджетної системи, при цьому, не створюючи надлишкового податкового тягаря для економічних суб'єктів. Для цього важливо, підтримуючи відносно низькі податкові ставки, забезпечувати повне виконання платниками податків своїх зобов'язань, тобто високе «збирання» податків. Податки - це головне джерело фінансових ресурсів, централізуємих державою для суспільно необхідних і законодавчо встановлених потреб [2, с.145].

Однак роль податків може бути як позитивної, так і негативної (з урахуванням фактору ризику). Як ресурсний фактор податки можуть обертатися для держави й коштом забезпечення безпеки (зокрема, зростання податкового потенціалу), і фактором посилення загроз і ризиків (втрата податкового потенціалу з об'єктивних і суб'єктивних причин).

До об'єктивних причин відносяться реальні податкові відносини й реальні кількісні показники податкової системи, а суб'єктивні фактори - це мети, наміри, результати діяльності держави, різних органів державної влади й місцевого самоврядування.

Реальна загроза фінансової безпеки держави - недостатній обсяг планування й виконання доходної частини бюджету країни. Фінансування, що передбачається в бюджеті держави, тільки на 40-50% забезпечує реальні соціальні, оборонні, правоохоронні, науково - технічні, виробничі, екологічні й інші потреби, веде до формування в даних сферах кризових ситуацій і носить у зв'язку зі значним недофінансуванням характер загрози фінансової

безпеки країни. Основними причинами цього є: недостатні темпи росту ВВП, низький рівень податкового адміністрування й наявність в економіці широкомасштабних кримінальних і криміногенних процесів, несприятлива ситуація в соціальній сфері (податковий механізм у процесі ринкової трансформації не вдалося перетворити в активний інструмент вирівнювання доходів різних соціальних груп, як це здійснюється у світовій практиці).

Специфіка бюджетної політики України в цей час укладається в недофінансуванні соціальної сфери, науки, у стійкій профіцитності державного бюджету, у посиленні надмірної диференціації бюджетних видатків на душу населення в різних регіонах країни, більшість із яких не має необхідних коштів на забезпечення соціальних гарантій, що в цілому створює загрозу забезпечення фінансової безпеки [3].

Український негативний вплив податкової системи проявляється в збереженні високого сукупного податкового тягаря на реальний сектор економіки. В умовах фізичного старіння основних фондів галузей економіки й при зростанні ризиків техногенних катастроф така бюджетна політика не сприяє розвитку виробничого потенціалу на якісно новій технічній основі. Відповідно підсилюються загрози фінансової безпеки.

Серйозні загрози фінансової безпеки держави в податковій сфері, що зберігаються в цей час, на наш погляд, створюють:

- відхилення від оподаткування в результаті навмисного приховання доходів. Найбільша небезпека забезпеченню за допомогою податкової системи фінансових потреб держави укладається в збереженні широкої практики приховання доходів від оподаткування. Незважаючи на зовні благополучну ситуацію виконання бюджетних показників за податками і деяке підвищення питомої ваги податкових вступів у ВВП в останні роки;

- збереження широкої зони тіньової й кримінальної економіки, «звільняючої» себе від оподаткування за допомогою витончених і удосконалених фінансових, правових, інформаційних і організаційних інновацій;

- широкі масштаби вкриття капіталів, прибутків і фінансових оборотів.

Незважаючи на наявність в економіці країни й діяльності правоохоронних органів стійких позитивних тенденцій, обстановка в економічній і податковій сферах продовжує залишатися складною й характеризується ростом податків і економічної злочинності у всіх галузях вітчизняної економіки, її масовим характером, постійним ускладненням застосовуваних схем і способів відхилення від оподаткування, у тому числі заснованих на недосконалому чинному законодавстві. Про це свідчить загальна динаміка числа виявлених усіма правоохоронними органами злочинів економічної спрямованості.

У числі суб'єктивних факторів загроз фінансової безпеки можна виділити: недосконалість податкового чинного законодавства й системи його прийняття, зміни контролю над його виконанням, недостатньо ефективна податкова політика, високий ступінь залежності державного бюджету від експортно-орієнтованих галузей, найбільших фінансово-промислових груп і

природніх монополій, недостатня ефективність діяльності відповідальних за забезпечення фінансової безпеки державних органів влади та ін. [4].

У цілому, оцінюючи можливості створення ефективною податкової системи, необхідно визнати, що в рамках діючої податкової системи зберігаються тенденції, що створюють загрозу фінансової безпеки країни. Українська податкова система поки не є ефективною складовою забезпечення фінансової безпеки. Тільки цілеспрямований поворот податкової політики в інтересах держави, поліпшення податкового адміністрування, удосконалювання податкового законодавства здатні призупинити подальшу дестабілізацію податкової системи, запобігти наростанню загроз фінансової безпеки країни.

Для забезпечення фінансової безпеки держави необхідно проводити постійний моніторинг фінансової системи. Моніторинг фінансової безпеки переважно проводити щокварталу, тому що щоквартальний моніторинг дозволяє вчасно виявити загрози фінансової безпеки й вжити заходів, що перешкоджають наростанню фінансової небезпеки. Однак для максимально повного виявлення динаміки загроз фінансової безпеки бажане використовувати щомісячні дані, які найчастіше не доступні [1, с. 78].

Проведений моніторинг фінансової стабільності необхідно також перейменувати в моніторинг фінансової безпеки, у якому система індикаторів фінансової безпеки повинна відображати стан усіх сфер фінансових відносин країни, у тому числі й індикатори в бюджетній системі необхідно виділити в окрему групу.

Згідно із прогнозом, в 2019 р. планується стабілізація частки видатків на національну економіку, а в 2020 р. різке зниження частки й навіть абсолютної суми по цій статті. Але для забезпечення фінансовими ресурсами проголошених національних пріоритетів необхідне посилення участі держави в створенні інфраструктури, продовженнім реалізації інвестиційних проектів і т.д., що повинне виявитися в зростанні видатків на національну економіку (які повинні дати поштовх розвитку перспективних проведень, закласти основи нових механізмів зростання економіки). Незабезпечення фінансовими ресурсами національних інтересів створює загрозу в цілому фінансової безпеки України.

Серйозну загрозу фінансової безпеки, зберігає зниження рівня індикатора фінансової безпеки видатків на соціальну сферу до ВВП до рівня 4%. У той час, як в інших країнах світу, наприклад, у Китаї триває переорієнтація державних видатків у бік соціальних програм, ґрунтуючись на подальшому поширенні системи кооперативної охорони здоров'я в сільській місцевості, уведення обов'язкової безкоштовної освіти в сільській місцевості й реалізацію ряду програм розширеного соціального забезпечення.

У Саудівській Аравії також спостерігається тенденція збільшення видатків на соціальну інфраструктуру (на 11% в 2017 р., у порівнянні з 2016 р.) [7]. У цілому у світовій практиці тенденції в динаміку державних видатків у реальному вираженні свідчать про те, що в країнах з ринком, що формується, тем-

пи росту реальних державних видатків в останні кілька років збільшилися, особливо в Латинській Америці й у країнах Європи й СНД.

Таким чином, необхідні індикатори-орієнтири розвитку, що визначають границі негативних процесів, що сигналізують про можливі сфери неблагополуччя, зниженні загального рівня фінансової безпеки. Граничним значенням індикаторів фінансової безпеки потрібно додати статус схвалених або затверджених на державному рівні кількісних параметрів.

У світовій практиці існує три основні методи аналізу індикаторів фінансової безпеки й виявлення їх граничних значень: якісний аналіз, економетричний аналіз і непараметричні методи аналізу, що включають у себе побудова зведених індикаторів. Однак набір показників, за якими проводиться моніторинг, на наш погляд, відображає стан не всієї фінансової системи країни.

Запобігання наслідків загроз фінансової безпеки вимагає визначення й моніторингу факторів, які сприяє підриву дестабілізації безпеки фінансової системи країни. Відповідно до Державною стратегією економічної безпеки об'єктивний і всебічний моніторинг економіки з погляду фінансової безпеки України повинен проводитися на основі аналізу конкретних кількісних значень індикаторів економічної безпеки, у тому числі й фінансової безпеки [6].

У цілому прослідковується необхідність оптимізації державних фінансових потоків на основі постійного моніторингу загроз фінансовим інтересам, що дозволить із найбільшою ймовірністю визначити здатність державної фінансової системи в запланованому обсязі фінансувати видатки й ефективно розподіляти й інвестувати фінансові ресурси.

Нами запропонована окрема група показників фінансової безпеки в бюджетній системі й обґрунтоване введення цього блоку в систему індикаторів фінансової безпеки. На підставі проведеної оцінки відповідності індикаторів фінансової безпеки в бюджетній системі їх граничним значенням було виявлено, що існують індикатори, що сигналізують про небезпечний стан фінансових відносин країни. Подолати існуючі загрози фінансової безпеки в бюджетній системі, а також запобігти потенційним загрозам можливо шляхом проведення систематичного моніторингу на підставі розроблених принципів і підходів до його здійснення.

Висновки. Таким чином, з метою забезпечення фінансової безпеки країни в умовах фінансової глобалізації проведення моніторингу індикаторів фінансової безпеки, який припускає, насамперед, фактичне відстеження, аналіз і прогнозування індикаторів фінансової безпеки, дозволить контролювати стан фінансових відносин і вчасно реагувати на потенційні загрози. І від того, на скільки правильно й комплексно буде організована система проведення моніторингу фінансової безпеки, буде залежати якість прийнятих рішень у визначенні небезпечного або безпечного стану фінансової системи національних держав.

Список використаних джерел:

1. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах: монографія / [В.Ю. Богданович, А.І. Семенченко, Ю.В. Єгоров, О.О. Бортник, В. А. Муха]. – К.: Кий, 2007. – 370 с.
2. Тимошенко О.В. Закордонний досвід державного регулювання та підтримки малого та середнього підприємництва / О.В. Тимошенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №13 – С. 142-147.
3. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / О.І. Ковтун. – Л.: Новий Світ – 2000, 2006. – 432 с.
4. Механізми розвитку підприємництва в умовах посткризового відновлення економіки України: доп. Нац. ін-ту страт. досліджень до засідання круглого столу, 17 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/public>.
5. Швиданенко О.А. Глобальна конкурентоспроможність: теоретичні та прикладні аспекти / О.А. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2007. – 312 с.
6. Globalization and Inequality // World Economic Outlook. – October 2007. Available to: <http://www.imf.org>.
7. John B. Taylor. The Financial Crisis and the Policy Responses: An Empirical Analysis of What Went Wrong // NBER Working Paper, 2009. – № 14631.

References:

1. Bogdanovich, V.Yu., Semenchenko, A.I., Egorov, Yu.V., Bortnik, O.O. and Muha, V.A. *Theoretical and methodological principles of ensuring the national security of the state in its defining spheres*. Kyiv: Kyj, 2007. Print.
2. Tymoshenko, O.V. "Foreign experience of state regulation and support of small and medium entrepreneurship". *Investitsii: praktyka ta dosvid* 13 (2014): 142-147. Print.
3. Kovtun, O.I. *State regulation of Economy*. Lviv: Novyj svit – 2000, 2006. Print.
4. *Mechanisms of entrepreneurship development in the post-crisis economic recovery of Ukraine: a report by the National Assembly. Institute of Strategic Studies before the Round Table*. Available to: <http://www.niss.gov.ua/public>. Accessed: 11 Sep. 2018.
5. Shvydanenko, O.A. *Global Competitiveness: Theoretical and Applied Aspects*. Kyiv: KNEU, 2007. Print.
6. *Globalization and Inequality. World Economic Outlook*. October 2007. Available to: <http://www.imf.org>. Accessed: 11 Sep. 2018.
7. John B. Taylor. "The Financial Crisis and the Policy Responses: An Empirical Analysis of What Went Wrong". *NBER Working Paper* 14631 (2009). Print.